

ZPRÁVY

průzkum, tvrdí, že mají zavedenou genderovou politiku, při našich návštěvách v ústavech jsme ale neviděli prakticky žádné ženy.“

Téma genderové rovnosti bylo zmíněno i na konferenci České fórum pro výzkum, vývoj a inovace 2011, která se konala dne 13. října 2011 v Praze a kde byly výsledky Závěrečné zprávy z auditu systému výzkumu, vývoje a inovací prezentovány. V prezentaci doporučení pro budoucí rozvoj systému výzkumu, vývoje a inovací vedoucí projektu Erik Arnold na téma genderové rovnosti uvedl, že „rozvoj lidských zdrojů potřebuje modernizaci, tj. kariérní plánování, nástupnictví a gender“. Zmínil i extrémně nízké zastoupení žen v rozhodovacích pozicích ve vědě, když dodal, že by „měla být urychleně zaváděna opatření na boj proti šokujícímu nízkému zastoupení žen ve výzkumu, což vede k masivně neefektivnímu plýtvání talenty“. Ve svém vystoupení se dotkl i toho, proč je otázka genderové rovnosti nutné řešit: „K otázce genderové rovnosti existují dvě odpovědi. Jedna je, že je to správné a férové. Ta druhá je, že jde o plýtvání. První odpověď vám dává argument, s tou druhou je obtížné

argumentovat, proto volím argument druhý, i když hluboce věřím v ten první.“

Problematiky genderové rovnosti a zastoupení žen ve vedení institucí se dotkla i závěrečná panelová diskuse. Té se účastnil náměstek ministra pro vědu a vysoké školství Prof. Ing. Ivan Wilhelm, CSc., předseda AV ČR, Prof. Ing. Jiří Drahoš, DrSc., dr. h. c., předseda České konference rektorů a rektor Univerzity Karlovy Prof. RNDr. Václav Hampl, DrSc., Ing. Miroslav Janeček, CSc., místopředseda Technologické agentury ČR a předseda Asociace výzkumných organizací, a konečně i Erik Arnold, vedoucí konsorcia, které zpracovávalo audit VaVaI. V úvodu ke svému příspěvku předseda AV ČR Prof. Drahoš podotkl, že ani složení panelu neodpovídá kritériím na genderově vyrovnané složení. Prof. Hampl jako jedno z témat k řešení zmínil potřebu ošetřit nízké zastoupení žen. Zda si zástupci těchto institucí a orgánů výstupy a doporučení z konference týkající se genderové rovnosti vezmou k srdci, je ovšem otázkou.

Marcela Linková

EUROPEAN GENDER SUMMIT 2011: QUALITY RESEARCH AND INNOVATION THROUGH EQUALITY 8.–9. LISTOPADU 2011, BRUSEL

Konference organizovaná u příležitosti ukončení projektu sedmého rámcového programu s názvem Gender in Science and Technology (www.genderinscience.org) ve dvou dnech nabídla příspěvky a možnost diskuse širokého vějíře problematiky genderové rovnosti v oblasti vědy, výzkumu a inovací. Ačkoli výstupy konsorcia, které zaštilo projekt, byly publikovány s předstihem a představují samy o sobě značný přínos pro problematiku genderové nerovnosti ve vědě a snah o její řešení,¹ konference se neomezila jen na příspěvky k publikované analýze. Naopak. Otevřela se všem expertkám a expertům z Evropy (a částečně i mimo ni), čímž na jednu stranu mohla využít možnosti výběru přednášejících a zajistit tak kvalitu přednesených projevů, na stranu druhou tento přístup vyústil ve vysoké množství tematicky i personálně velmi zajímavých sekcí, které se odehrávaly paralelně. Celkem během dvou dnů proběhlo dvanáct sekcí, rozdělených do čtyř tematických bloků: Zajišťování kvality výzkumu, Zlepšová-

ní efektivity inovací, Propagace strukturální změny a Gender a publikování. Sekce se pak zaměřily například na otázky standardů výzkumu, genderovou dimenzi vzniku znalosti, mobilitu, excelenci a odpovědnost vědy či politická opatření na podporu genderové rovnosti ve vědě (obecně nebo v kontextu vědeckého publikování). Vedle paralelních sekcí proběhly na konferenci plenární příspěvky, kulatý stůl a diskuse, dále soutěžní plakátová výstava projektů a aktivit spojených s problematikou genderové rovnosti ve vědě a také tzv. Gender and Innovation Networking Café, v rámci něhož se v kruzích 5–10 participujících (tvořených z účastnic a účastníků konference) diskutovala nejzásadnější témata a problémy genderové rovnosti ve vědě.²

Na konferenci v rámci úvodních a plenárních projevů vystoupily osobnosti zastupující přední instituce, které mají vědu a vědní politiky ve své kompetenci. Hovořila zde mimo jiné Máire Geoghegan-Quinn, evropská komisařka pro výzkum, vývoj a inovace, profesorka Marja Makarow

¹ genSET. *Public Consultation on the Future of Gender and Innovation in Europe. Summary Report* [online]. Brusel: genSET, 2011 [cit. 2011-11-12]. Dostupné z WWW: <http://www.genderinscience.org/downloads/ESG_docs/EGS-Consultation-SummaryReport-Oct27-small.pdf>.

² Témata byla vygenerována pomocí dotazníku, který byl součástí registrace na konferenci.

z Evropské grantové agentury, dr. Maria Elżbieta Orłowska z polského ministerstva vědy a vysokého školství jako zástupkyně země předsedající EU nebo Giles Chichester viceprezident Evropského parlamentu zodpovědný za hodnocení výzkumu.

V rámci sekce nazvané *Knowledge production. Research norms and integrity* byly předneseny tři příspěvky. Dr. Suzanne de Cheveigné, ředitelka výzkumu francouzského Národního centra pro výzkum, hovořila především o svých zkušenostech s hodnocením projektů rámcových programů a dalších soutěží o finanční prostředky na výzkum. Na závěr své řeči vyslovila přesvědčení, že je chybou, že EU upustila od povinnosti zařadit genderovou dimenzi do všech projektů financovaných rámcovými programy, jak to bylo v případě 6. rámcového programu. Další dva příspěvky – prof. Marie Teresy Ruiz-Cantero a prof. Londy Shiebinger – se věnovaly konkrétním příkladům ne/zahrnutí genderové dimenze do výzkumu a jeho dopadům. Podle Ruiz-Cantero, která se zaměřila specificky na lékařský výzkum, je v medicíně problém s pojmáním stejnosti a rozdílnosti žen a mužů, který vyplývá ze stereotypních představ o mužích a ženách. Zopakovala na mnoha příkladech známý fakt, že při zavádění nových léčebných procedur a testování léků nebývá do testované populace zahrnut dostatečný počet samičích jedinců / žen, čímž je de facto nemožné sledovat, zda ne/má daná léčba odlišný vliv na zdraví žen a mužů. Výsledky výzkumů, v nichž jsou testováni jen samčí jedinci / muži se pak aplikují na celou populaci.³ Podle Ruiz-Cantero je třeba jednak doplnit mezeru ve stávajících výzkumech, které se zaměřují převážně na mužskou populaci, jednak by měl současný výzkum důsledně sledovat účinnost terapií/léčiv na obou pohlavích, a především se vyhnout stereotypním představám, které významně ovlivňují interpretaci výsledků výzkumů. Prof. Londa Shiebinger ve svém příspěvku představila internetové stránky projektu Gender Innovations in Science, Health and Medicine, and Engineering (<http://genderinnovations.stanford.edu/>), které jsou určeny vědkyním/vědcům i veřejnosti (včetně médií) a které si kladou za cíl vysvětlit, jak genderovou dimenzi promítnout do výzkumu. Stránka obsahuje nejen vysvětlení rozdílů mezi genderem a pohlavím, ale také explicitní příklady toho, jak genderovou dimenzi zahrnout do projektů lékařského, biologického či technického výzkumu (včetně výzkumu v oblasti molekulární genetiky, vývoje videoher, testování ochranných

pásů v autech atp.). Podle Shiebinger znamená vynechání genderové dimenze výzkumu zásadní nedostatek: genderově slepý výzkum je špatný výzkum a přináší špatné výsledky. Cílem proto nemá být genderovou dimenzi do výzkumu dodat, ale naučit se, jakým způsobem dělat výzkum tak, aby byla genderová dimenze automatickou součástí kladení otázek, výzkumných postupů, sběru dat i jejich interpretace. Shiebinger v návaznosti na Ruiz-Cantero kritizovala nejen to, že muži bývají ve výzkumech bráni jako norma, následkem čehož prý došlo mezi lety 1997 a 2000 v USA ke stažení 10 léků z trhu, protože ohrožovaly zdraví žen, ale také to, že výzkumy nemocí, které jsou spojovány s ženami, naopak opomíjejí sledovat mužskou populaci.⁴

Druhá sekce, již jsem se zúčastnila druhý den konference, se věnovala zkušenostem Norska s prosazováním genderové rovnosti ve vědě. Henriette Westhrin z norského ministerstva zodpovědného za genderovou rovnost hovořila o státním přístupu k rovným příležitostem, který se formuje od sedmdesátých let minulého století. V oblasti prosazování genderové rovnosti má Norsko sice řadu zkušeností a často se v mezinárodním srovnání zdá, že je, co se genderové rovnosti týče, na špičce, neznámá to však, že by z norského trhu práce zcela vymizela platová diskriminace a že by se podíl žen mezi studujícími výrazně promítl do složení profesorstva a vedení univerzit či výzkumných ústavů. Westhrin dále představila legislativní opatření, která Norsko zavedlo ve snaze podpořit genderovou rovnost, jako například flexibilní pracovní dobu, individuální zdanění manželů, otcovskou dovolenou.⁵ Mezi další opatření, která v Norsku zavedli, patří kvóty pro zastoupení podprezentovaného pohlaví, které měly za následek, že se podíl žen v rozhodovacích orgánech veřejných institucí zvýšil ze 7 % (devadesátá léta 20. století) na dnešních 40 %. Prof. Gerd Bjørhovde a dr. Linda Rustad, členky Komise pro genderovou vyváženost ve výzkumu, hovořily o tom, jak se vyvíjela genderová politika v oblasti výzkumu a jaká opatření jsou běžná v Norsku dnes. Lise Christensen z norské Rady pro výzkum se zaměřila na genderovou rovnost ve financování výzkumu. Zatímco v roce 2003 nebyla ve výzvě pro podávání projektů zmíněna tzv. měkká opatření na podporu genderové rovnosti, v roce 2007 již tomu tak bylo a z hlediska zastoupení žen v projektech mělo i takto nevelké opatření velmi pozitivní dopady: zvýšil se podíl žen mezi žadateli o grant (z 3 % na 14 %), z 0 % žen mezi vedoucími projektů na 12,5 %, a z 0 % žen mezi vedoucími projektů na 12,5 %, a z 0 % žen mezi vedoucími projektů na 12,5 %, a z 0 % žen mezi vedoucími projektů na 12,5 %.

³ V rámci testování antiretrovirotik určených k léčbě AIDS byl poměr 90 % mužů a 10 % žen. Dalším příkladem jsou procedury spojené s neplodností, v rámci nichž je stále zásadnější medikalizací podrobováno ženské tělo a problémy se hledají především u žen: nižší fertilita žen je považována za normu.

⁴ Například řídnutí kostí. Poslední výzkumy ukazují, že po 75. roce života se extrémně zvyšuje výskyt osteoporózy u mužů, a že ta navíc bývá také ve zvýšené míře než u žen příčinou jejich úmrtí.

⁵ Otcové mohou čerpat celkem 12 týdnů po narození dítěte, 90 % mužů ji dnes využívá.

významně se zvýšil také podíl žen mezi staršími vědeckými pracovníky, doktorandy i postdoktorandy v týmech.

Na závěr sekce vystoupil zástupce švédské grantové agentury dr. Erik Litborn a představil program VINNMER, který je určen ke zlepšení postavení podprezentovaného pohlaví. Program je kofinancován z EU a jeho rozpočet na roky 2007–2015 činí 35 milionů eur. Následující diskuse s publikem se věnovala především otázce kvót, jejich účinnosti a ne/prosaditelnosti v různých koutech Evropy.

Závěrečné plenární zasedání patřilo shrnutí výstupů celkem 12 sekcí, které proběhly na konferenci, a kulatému stolu na téma politiky vytvářející genderově a sociálně citlivé vědecké a inovační prostředí. V závěru plénum valnou většinou odhlasovalo souhlas se zavedením kvót a jeho členové a členky byli vyzváni, aby se ve svých zemích zasadili o debaty na toto téma.

Hana Tenglerová

ZPRÁVA Z KONFERENCE ŽENY VE SLOVENSKÉM/EVROPSKÉM AKADEMICKÉM A VÝZKUMNÉM PROSTŘEDÍ

Dne 29. září se na půdě Univerzity Mateja Bela (UMB) v Banské Bystrici konala konference *Ženy v slovenskom/európskom akademickom a výskumnom prostredí*, kterou pořádal Institut sociálnych a kultúrnych štúdií v rámci evropského projektu GENDERA – Gender Debate in the European Research Area. Cílem konference bylo diskutovat o postavení žen ve slovenském výzkumném a akademickém prostředí a vytvořit fórum pro výměnu zkušeností v mezinárodním měřítku. Dopolední sekce, kterou otevřely proslovy rektorky UMB Beaty Kosové, zástupkyně Ministerstva školství **Eleny Winterové** a prorektorky UMB pro vědu Alexandry Bituškové, byla věnována obecnému představení tématu, situaci v SR i konkrétně na UMB a zasazení tématu do mezinárodního kontextu prostřednictvím zvaných zahraničních příspěvků. Odpolední sekce, kterou uvedla poslední zvaná řečnice **Marianna Szapuová** z Centra rodových štúdií Univerzity Komenského v Bratislavě s příspěvkem Akademická kariéra žien a mužov: pohľady na/cez sklenený strop, dala prostor přihlášeným příspěvkům, které seznamovaly s menšími případovými studii dotýkajícími se tématu genderu a vědy.

Finskou perspektivu představila v dopolední sekci Krista Varantola, rektorka Univerzity v Tampere, ve svém příspěvku *Are cracks in the glass ceiling enough? Shouldn't the glass ceiling be demolished entirely? What could we do ourselves?* Snažila se vyvrátit častou představu, že Finsko je pro vědkyně „rájem na zemi“, jak se zdá vyplývat z různých mezinárodních srovnání. Finské vědkyně také narážejí na „skleněné stropy“ (vnější, vytvářené strukturami prostředí, i vnitřní, vytvářené v rámci procesu socializace) a jejich kariérní dráhy se od těch mužských významně liší. Podmínkou úspěšného

řešení tohoto problému je podle ní zahrnout muže jako jeho rovnou součást a přestat jej nahlížet jako otázku žen.

Nicole Schaffer z výzkumné společnosti Joanneum Research seznámila se situací v Rakousku v příspěvku *Catching up successfully? Women in Science in Austria*. Představila Rakousko jako zemi s poměrně dlouhou tradicí iniciativ na podporu genderové rovnosti ve vědě (pro ilustraci představila tři příklady dobré praxe), avšak s nedostatečnými výsledky (vzhledem k přetrvávající silné genderové vertikální, ale i horizontální segregaci). Je proto třeba otevřít diskusi o efektivitě různých typů intervencí, koordinovat existující iniciativy a zahrnout téma genderové rovnosti do strategií inovací, rozvoje lidských zdrojů a veřejného financování.

Kateřina Cidlinská z Národního kontaktního centra – ženy a věda Sociologického ústavu AV ČR, v. v. i., představila v příspěvku *Politikám nečinnosti navzdory: dílčí úspěchy snah o prosazování genderové rovnosti v české vědě* stav genderové rovnosti ve vědě v ČR, aktivity na její podporu včetně působnosti Národního kontaktního centra – ženy a věda, činnost, resp. spíše nečinnost českých odpovědných orgánů a institucí v otázkách prosazování genderové rovnosti a na závěr zasadila tuto nečinnost do teoretického rámce tzv. politik nečinnosti. Seznámila s jejich fungováním a projevem.

Příspěvek *Helsinská skupina pro ženy vo vede: účinný nástroj alebo formalita?*, který přednesla **Magdaléna Piscová** ze Sociologického ústavu SAV, zrekapituloval historii tematizace genderové rovnosti v evropské vědě a Helsinské skupiny pro ženy ve vědě a nejdůležitější iniciativy v této oblasti v rámci Evropské komise i neformálních struktur. Na závěr